

Sverre Rødahl

Indtil 1. januar 2015 rektor for Statens Scenekunstskele, herefter Den Danske Scenekunstskele. Prorektor på samme skele april-juli 2015.

Af Karen Vedel og Thomas Rosendal Nielsen

Interviewet fandt sted på Statens Scenekunstskele, København, d. 1.9.2014.

Interviewet indledes med Sverre Rødahls(SR) refleksion over performancebegrebets mulighed og aktualitet på Statens Scenekunstskele.

Jeg synes, performance er et af de mest vanskelige begreber, fordi det på den ene side er meget upræcist og på en måde utroligt åbent - spænder over alt, der er sket i avantgardismen siden 60'erne eller sådan noget. På den anden side oplever jeg det også til dels som noget meget, meget snævert, som karakteriserer en form for genre inden for kunsten. Så jeg har svært ved at mene noget fuldstændigt præcist, når man taler om performance.

Jeg har aldrig været talsmand for, at vi skal have en "ren" performanceuddannelse. Det kan jeg sige med det samme. Men det forhindrer ikke, at vi skal tale om det, og det har ikke noget at gøre med, at skolen skal være ren eller defineret eller traditionel eller avantgardistisk eller et eller andet. Det her er en statslig skele, som er en nøgleinstitution inden for scenekunst. I min tid har vi blandt andet skiftet navn, og det annoncerer jo også en stillingtagen. Fra at hedde Statens Teaterskele, som altså snakkede om en bestemt kunstart, som hedder teater, og Skolen for Moderne Dans, som også snakkede om en bestemt kunstart, så har vi valgt et videre begreb, som hedder scenekunst, som rummer meget mere – og det er selvfølgelig *meget bevidst*.

Udviklingen på Statens Scenekunstskele har i Rødahls tid bl.a. drejet sig om andre måder at tænke forholdet mellem kompetencer,

profession og branche på.

Den anden proces, vi er i gang med her på skolen og som jeg er i gang med at lede, det har været et 'opgør' med en professionstænkning inden for uddannelse af scenekunstnere. Fordi den historiske udvikling af scenekunstuddannelser har været, at man fra starten af uddannede skuespillere, senere uddannede man instruktører og scenografer osv. Altså uddannelserne var defineret som professioner. Det har vi lavet om, fordi vi mener, at de klare grænser, som engang fandtes mellem uddannelserne og ikke mindst kunstarterne og i kunsten i dag er meget mere opløst. Vi er samtidig meget optaget af, at der findes klare kompetencer, som de studerende skal have med sig fra en skele som denne her. Kompetencer er, hvordan du bruger dine færdigheder og din viden i et kunstnerisk virke, hvilket selvfølgelig er noget meget mere individuelt og præget af den enkelte studerendes person. Vi kalder det nu 'uddannelse i skuespil' og 'i instruktion', og i det ligger der også et paradigmeskift, lille måske men alligevel markant. Vi siger ikke, at man kommer ind på skolen og ikke har drømt om at blive skuespiller, når man går ud. Men vi siger samtidig, at uddannelsen beskæftiger sig med et meget videre fag og en mere åben beskæftigelse end kun det at ruste sig til professionen.

I kraft af det lille paradigmeskifte, hvor der er mindre fokus på professionen og dermed flere professionsmæssige åbninger udadtil, er performance-tanken i følge Rødahl nu indoptaget og integreret mere i den moderne Statens Scenekunstskele

Skolen er unik, både i dansk og international sammenhæng, fordi den har så mange

uddannelser inden for sine vægge. Det gør det tværfaglige eller interdisciplinære meget fremtrædende og er noget, vi ønsker at bygge videre på netop ud fra tanken om kompetencer, sådan at vi på den ene side er meget optaget af at give de studerende færdigheder, som de kan benytte, når de er færdiguddannet – og på den anden side af at sætte færdighederne i spil i stadig nye konstellationer sammen med studerende og meget gerne sammen med kunstsyn. Desuden har den ansættelsespolitik, vi har haft, bl.a. gået ud på, at når vi en sjælden gang har haft vakante stillinger, enten som fast underviser eller som uddannelsesansvarlig el. lign., har vi ønsket at få folk ind, som kan begynde at definere fagene på nye måder – på de overordnede områder. Så får vi fx en Sara Gebran, som pludselig definerer koreografiuddannelsen på en helt anden måde end forgængerer. Det var til dels tilsigtet, men samtidig har hun nu på mange måder i kraft sin personlighed og i kraft af, at skolen har givet hende den mulighed, skabt en form for 'performanceuddannelse'. Hun har prøvet på den måde at definere det område, hun er sat til at lede, inden for en helt ny forståelse af netop koreografifaget – og man kunne ligeså godt kalde det en performanceuddannelse, når man ser den. Så der har vi det igen, hvad er performance, hvad er koreografi? I vores tid – og det ved jeg lidt om - ikke særligt meget – så er det tydeligt, at den kontemporære dans og koreografi er ved at forandre sig fra noget trinbaseret til noget helt andet. Jeg ved ikke, hvad det er, men det er helt oplagt, at man stiller store spørgsmålstejn ved, at man kun kan anvende det, man har som sine færdigheder, og man trækker på rigtig mange andre ting. Det her bliver en lang tale, men det er bare for at komme nærmere det der performancebegreb, som jeg ikke rigtig kan bruge til noget.

Selve performancebegrebet betragter Rødahl imidlertid som et noget upræcist og bedaget begreb.

Af pragmatiske grunde kan det dog bruges til at betegne noget, vi endnu ikke ved hvad vi ellers skal kalde, mener han.

Dét, vi mangler i dag, er at kunne betegne nogen, som går i krig med eller i opposition mod det bestående. Og hvad, jeg selv syns, er dybt interessant, er, at det har vi givet rum for og plads til i vores ellers traditionsrige skole, for det skal en skole som vores kunne. Men hvis vi vil have den kraft, kan vi ikke rumme en performanceuddannelse i ordets traditionelle forstand, for så er vi jo lige langt. Én, der er en stærk eksponent for det, man kalder performance i dag, det er bl.a. Marina Abramovic. Men man kan jo forestille sig hende som leder af en skole her på stedet. Det ville være fantastisk, men jeg ved ikke, hvor lykkelig hun eller skolen ville være for det i det lange løb. Hun har jo i kraft af sin personlighed og sin stærke kraft skabt en nærmest ny genre ved at gå i opposition men også med strømmen. Hun har en enormt stærk fortællerkraft i sig, som hun bruger. Jeg aner ikke hvad hun er uddannet til. Sådan er det med stærke personligheder. De skulle nok have mulighed for at stå i centrum for nogle uddannelser – måske en slags midlertidig skole, hvor de kan samle nogle mennesker fra alle mulige kunstarter til at skabe en uddannelse, som måske ikke varer evigt, men som måske kan vare så længe, som denne kraft er virksom. Og det har været lidt udgangspunktet for mig, når jeg har gået så stærkt ind for en bacheloruddannelse og et kandidatniveau, at på bacheloruddannelsen skal man lære at begå sig indenfor en professionel kunstart og på kandidatuddannelsen skal man lære noget helt andet, fordybe sig, gå mod strømmen.

Om der er behov for en specialiseret performanceuddannelse er Rødahl imidlertid tilbageholdende med at svare på. I stedet foretrækker han at se på behovet for kontinuerlig fornyelse af uddannelserne.

Hvis svaret er noget, man kalder en performanceuddannelse, så har vi i høj grad brug for det. Det, der har været diskussionen i den komite, jeg og andre har siddet i, har været – skal det være en grunduddannelse, altså en bacheloragtig uddannelse, hvor man starter fra scratch, eller skal det være en overbygningsuddannelse? Jeg har sympati for begge dele, og jeg ved ikke helt, hvad jeg skal foretrække, fordi jeg ikke kan se helt klart, hvad en performanceuddannelse skal have for læringsmål osv. Jeg kan se fordelene med en grunduddannelse, fordi man ligesom ikke er ødelagt i en slags professionstænkning. Jeg mener, der skal være mange forskellige stemmer i en sådan uddannelse. Det skal ikke være en uddannelse *til* sådan eller sådan. Men jeg tror alligevel mere på, at vi på sådan en skole, som vi nu er, kan have nytte af at have en overbygningsuddannelse, som kan samle folk, som allerede kan noget og som har udmærket sig. Dét, tror jeg, ville være en bedre model for en skole som vores. Men jeg er fuldstændig overbevist om, at det står og falder med personligheden hos den, som leder uddannelsen. Hvis der er nogen, som brænder for, at man gerne vil have studerende ind, der er fuldstændig blanke i alt det, vi kalder ”færdigheder”, – så giv dem den chance, hvis man vover det, men min erfaring viser gennem så mange år, at jeg tror mere på en overbygning, men så skal der være billedkunstnere, scenekunstnere, dansere, teaterfolk, filmfolk, alt muligt – så netop det tværkunstneriske er et kendetegn.

Statens Scenekunsts skole er gået i gang med at forberede sig til den opgave, der kaldes kunstnerisk udviklingsvirksomhed. Endnu er der ikke tænkt i forskningstilknytning gennem ph.d projekter og alliancer med universitetsforskning, men de enkelte undervisere er i færd med at undersøge KUV i forhold til eget område, fortæller Rødahl.

Hidtil har en skole som vores alene bygget på viden fra faglig praksis som vidensgrundlag.

Nu skal vi også ind og bygge på det andet ben i vidensgrundlaget, nemlig kunstnerisk udviklingsvirksomhed. Derfor har skolen taget initiativ til at starte en KUV-virksomhed for og med skolens egne faste undervisere. Mange har allerede begyndt at forske inden for egen kunstneriske praksis i mindre projekter. Men det er en kæmpe opgave, som vi ikke kan løfte alene, så der tror jeg samtidig, vi skal få hjælp til at løse opgaven fra kunstnere udefra. Det har vi allerede fået. Vi har to forsknings- altså KUV projekter, som er støttet af Kulturministeriets KUV-pulje i år. Den ene er Louise Beck, som er scenograf. Den anden er instruktør Anders Paulin. Disse to arbejder med længerevarende kunstneriske forskningsprojekter, der laves i skolens navn. Og det er tegn på, at vi går den vej. De er begge to markante kunstnere, som vil forske med udgangspunkt i egen kunstneriske praksis.

De kandidatuddannelser, vi lægger op til, bliver kompetence-prægede i den forstand, at de vil være ’kandidat i scenekunst med speciale i’ – og så vil det være den studerende selv, som forinden definerer det projekt, som man laver i to år. Jeg tror, man kan sætte lærerkompetencer sammen fra alle de forskellige uddannelsesområder, som skolen har, og skabe forskellige kandidat-sammensætninger. Og pludselig vil man måske, ved hjælp af en studerendes valg af moduler på kandidatuddannelsen, opdage, at man, altså med et for mig upræcist ord, har skabt en performance-uddannelse.

Det siger jeg, fordi den studerende dels kommer med noget i bagagen og en vilje til at gå et bestemt sted hen, og dels får muligheden for, på en kandidatuddannelse, at sætte sin uddannelse sammen, som han eller hun gerne vil, med de kompetencer som skolen samlet har.

Foreløbig har skolen samlet de 11 uddannelser i tre centre. Der er et center for skuespil og dans, et center for iscenesættelse og design og et center for kunstnerisk produktion og ledelse. Det er disse centre, som fremover får til opgave at udbyde moduler i kandidatuddannelser.

Vi er i gang med at samle nogle af timelærer-ansættelserne og stykke dem sammen i nogle flere fastansættelser ud fra netop tanken om, at vi har fastansatte lærere, som tegner nogle forskellige kompetencer. Det bliver ikke nødvendigvis fuldtidsstillinger, de vil have hovedfokus på fagområdets hovedkompetencer på et højere niveau end bachelor-niveauet. Det skal være nogen, der definerer moduler, som er meget mere specialiserede end det, du kan finde på bachelor-niveau. Det er vigtigt, at der kommer en stillingsstruktur på scenekunstrådet, lige som de har på de andre kunsthøjskoler og i den skal der ligge en udviklings-, KUV-dimension, fordi det er det, vi har som vidensgrundlag. Så den vil være der hos alle dem, som fra nu af bliver ansat. Det interessante er jo, at den findes som et potentiale hos mange af dem, som også i dag er ansat. Men den skal vækkes og plejes og udvikles.

Rødahl ser positivt på samarbejder mellem scenekunsthøjskolerne og de øvrige kunstuddannelser, og han er heller ikke afvisende overfor at studerende med en anden kunstfaglig baggrund end scenekunsten ville kunne optages på en kommende kandidatuuddannelse.

Der er en meget kunstig skillelinje mellem de forskellige kunsthøjskoler nu og mange fordomme forbundet med det. Jeg synes, vi er på vej til at åbne det op og få gæstestuderende fra andre institutioner til skolen og vi eksporterer vores ud i den store verden. Det er en proces, som jeg tror er styret af en tendens hos studerende i øjeblikket, at de ikke er så optaget som tidligere af at kopiere mainstream tendenser, fordi de kan se, at det ikke fører dem nogen steder hen. Den vej er ligesom død – for dem. Jeg har lige talt med en kollega om, hvor vi udvikler os hen – og om performance er det sted, hvor unge mennesker bevæger sig hen i dag. Og det er det ikke. Den retning, mange unge i dag ønsker at gå, er meget mere præget af kommercialisme på en eller anden underlig

måde, fordi hele det elektroniske, hele det entrepreneurielle er kommet så stærkt ind i billedet som en naturlig ting for dem, som er på skolen i dag. Det er der, de søger hen i deres valgfrie projekter, som der kommer flere og flere af. De søger ud i naboskabet – der er masser af samarbejder med RytmeKons – med film selvfølgelig og musik – og i øgende grad med billedkunst. Men billedkunst har ligesom været en bastion i forhold til scenekunst, fordi de har set ned på scenekunst, oplever jeg. Nu har vi en større åbning der også, fordi vi bevæger os i en mere åben retning. Og vi har sørget for, at de studerende er så – på vores område – godt rustet, når det gælder selve det grundlæggende håndværksmæssige. En teaterskole var på et tidspunkt toårig, så blev den treårig, så fireårig, men den har ikke grundlæggende ændret synet på, hvad de studerende skal kunne, synes jeg, før i disse år. Det er jo meningsløst, at man skal gå i fire år bare for at lære grundlaget for et eller andet. Det tager man så konsekvensen af nu ved at indføre treårig bachelor og toårig kandidat. Med en treårig bachelor, der afslutter en del af uddannelsen, er det nemmere at se, hvor man kan sætte et punktum eller et kolon for en studerende. Nogle vil forlade skolen, fordi de synes, de har fået nok og alligevel kan begå sig. Og så er der andre, der vil føre deres kunstneriske potentiale videre i et trygt miljø, som også er udfordrende, eksperimenterende og individuelt.

Statens Scenekunsthøjskole har indført 'kunstnerisk udviklingsarbejde' for de studerende som et forsøg på at forene behovet for en bacheloruddannelse, der både er afsluttende for de studerende, der ønsker det, og forberedende for dem, der ønsker at fortsætte på kandidatniveau. Det påhviler den samlede lærergruppe at løfte opgaven med at understøtte de studendes evne til at reflektere over egen praksis samtidig med, at de får hjælp til at træffe valg, understreger Rødahl.

Det er en meget, meget vigtig ting, at man reflekterer over det, man er i gang med. Det er en stor udfordring, men vi er meget opmærksom på det og vi lægger det ind som krav til de studerende konstant i uddannelsen og er på vej til at blive bedre til det. Det er en ny måde at tænke scenekunstuddannelse på. Det er forberedelsen til senere at kunne blive kunstneriske forskere – eller ”udforskere”. Nogle få af dem, kan jo blive det.

Vi lægger op til den store udfordring i et tilbagevendende modul, der hedder kunstnerisk udviklingsarbejde for alle de studerende, hvor de udvikler selvstændige projektarbejder, som både kræver en projektbeskrivelse på forhånd, at man skal vælge materiale, vælge samarbejdspartnere, vælge metodik og arbejdsform, lave budget, og reflektere over processen bagefter. Det gir dem jo netop nogle redskaber til, at de kan reflektere. Underviserne oplever meget stærkt i øjeblikket, at der vil komme til at blive stille - og til dels allerede stilles – nogle tillægskrav. Noget, jeg er meget optaget af, er, at vi har et lærerkorps, som er rustet til denne udvikling. Det er ligesom en muskel, der skal trænes på nogle nye områder. Og jeg håber på, at man kan opleve skolen som et område, hvor man også - men ikke kun - er mester og formidler det, man kan til de studerende, men også går ind i en proces, sammen med de studerende om at udvikle både færdigheder, viden og kompetencer. Det lyder meget flot men det er en lang og sej proces, som er gået i gang for lang tid siden, og som man efterhånden begynder at se resultaterne af.

De studerendes selvstændige faglighed skal udvikles i sammenhæng med udviklingen af de fælles kompetencer.

Det er klart, at hvis du går på en lysuddannelse eller en iscenesættelsesuddannelse så er der en vis forskel i forhold til at gå på en danseuddannelse eller en skuespiluddannelse. På skuespil og dans arbejder man med kroppen som instrument, og man har brug for en langt

mere regelmæssig træning af det instrument, ligesom man på en musikuddannelse har brug for at bygge den muskel op. Inden for iscenesættelse eller lysdesign skal man udvikle nogle helt andre færdigheder og kompetencer, som betyder at træne en anden type muskel. Så det er klart, at de er forskellige i deres progression, men vi går jo mere og mere ind for at samle så meget som muligt af det, der kan samles i moduler, som er fælles – med fælles undervisning.

En forestillingsledelsesstuderende vil ikke kun lave forestillingsledelse, vedkommende vil også komme til at opleve en kollektiv kunstarts proces og få indblik i, hvad de andre laver, og få mulighed for at overtage specialistområder fra hinanden. Og nu er vi måske inde i det her performance-begreb igen – for noget af det, vi ser i dag er, at man overtager de tidligere definerede specialistområder. Vi ser jo også, at danseuddannelsen er meget langt fremme i at beskæftige sig med meget af det at performe, de er stærke bevægere, men de er også stærke i forhold til rum. Og de videreudvikler ofte en intellektuel kapacitet og en refleksionsdybde, koblet til det kropslige og rumlige, som er interessant. De har en anden måde at tale på på scenen, som måske i starten virker meget hjælpeløs men som alligevel viser, at de går til det performative på en anden måde.

Rødahl taler om udviklingen af skolens to spor – et psykofysisk og et mere kompositorisk – som har sigtet på at finde en tredje vej. I den forbindelse nævner Rødahl etableringen af Center for skuespil og dans – som udtryk for et ønske om at fange den dialog, som potentielt er tilstede i mellemrummet mellem to stærke fagmiljøer, som ikke tidligere har talt sammen.

Jeg kan mærke, at lærerne – og nu har jeg jo været med til at uddanne nogle af den nye generations instruktører netop i den moderne tænkning om det psykofysiske – men andre har haft opgaven på det mere kompositoriske område – begynder

at tilhøre en ny generation, som har ført de her spor videre og ikke er blevet siddende i et firkantet syn på metodiske spørgsmål.

Man er nødt til at sørge for, at den studerende har et skelet – og mere end det, inden man kan bygge en krop. Og det er skolens vigtigste opgave, at give et vist antal – ikke for mange – alternative metoder og alternative arbejdsformer for, hvordan man kan arbejde med kunst. Samtidig er det jo vigtigt, at man ikke bliver doktrinær, men siger brug det på din egen måde – efterhånden. Hvis man går ud, efter man har lært et system og bare bruger det i en meget traditionel og mainstream branche, kan man risikere, at det kun bliver ét spor, og så er det blevet et blindspor i stedet for at lede et nyt sted hen. Men de bedste vil aldrig blive der – de vil videre.

Internationalisering vinder i stigende grad indpas på Statens Scenekunsthøjskole med Efteruddannelsen som en stærk frontløber. Ikke mindst kunstnerisk forskning har i nogle år været et langt mere udpræget satsningsområde udenfor Danmark, i fx England, Australien og Norge/Sverige. Af samme grund vil det være afgørende at trække på udenlandske kolleger i udviklingen af denne del af feltet.

Vi har mange internationale gæstelærere og rigtig mange uddannelsesansvarlige, som enten er fra et andet land eller har international kontaktflade. Vi har både på lyduddannelsen, på dans og koreografi uddannelsesansvarlige fra andre lande. For dansestudenter er det obligatorisk med mindst tre måneders uddannelse i udlandet og det kæmper vi for, også skal gælde for de andre studerende – at skabe udvekslingsvinduer på mindst tre måneder, som skal ligge på samme tid, så man kan udveksle.

Lærerkræfterne begynder at blive mobile. Vi har nogle europæiske netværk nu, som hjælper godt på, bl.a. et teaterskole-netværk, École des Écoles, hvor jeg har været præsident i nogen år, og det har da hjulpet til, at lærerne kommer ud og danner netværk. Men det går

langsomt, det skal jeg da virkelig indrømme, blandt andet fordi vi ikke har tilstrækkeligt med ressourcer til det. Men vi vil gerne. Vi ser frem til at kandidatuddannelsen fritstiller lærerne på en anden måde end nu, fordi du ikke bare kontinuerligt skal undervise men også afsætte tid til kunstnerisk udviklingsvirksomhed. Men der lang vej – og jeg slutter nu til sommer.